

Dimarts,

10 de novembre
del 2009

Opinió Política Món Economia Diàleg Societat Ciutats Esports Cultura i Espectacles Comunicaci

LA SUBMISSIÓ DE LES DECISIONS ECONÒMIQUES AL PODER POLÍTIC

La societat oberta

CARLES BOIX / CATEDRÀTIC DE POLÍTICA I AFERS PÚBLICS DE LA UNIVERSITAT DE PRINCETON

El dia més feliç del segle XX va complir ahir, dilluns, vint anys. La caiguda del Mur de Berlín, el 9 de novembre de 1989, va dur, en pocs anys, a l'enterrament del comunisme, l'ensorrament de la Unió Soviètica i la redemocratització de mig Europa i, a llarg termini, a la constitució d'una Unió Europea, autèntic garant d'una pau i llibertat continentals, estesa des de l'Algarve fins a Tallinn. Què va precipitar el daltabaix d'un règim que pocs anys abans havia semblat incombustible? I, d'altra banda, com és que, considerant la rapidesa amb què s'esfondrà, va poder durar tant el sistema soviètic? En definitiva, quines lliçons podem extreure d'aquell experiment engegat per un grapat de bolxevics l'hivern de 1917? Aquestes qüestions tornen a ser rellevants avui en dia, en un moment en què tantes veus, demostrant una memòria històrica al meu entendre primíssima, demanen novament més Estat, més regulació, més protecció i, per fer servir unes paraules recents del director d'una de les escoles de negocis de Barcelona, la invenció d'un model alternatiu al sistema capitalista actual.

SOMEKAWA

EL SISTEMA SOVIÈTIC VA GIRAR AL VOLTANT d'una idea central: la submissió de totes les decisions econòmiques al poder polític, amb l'objectiu d'assolir la màxima igualtat social i el màxim creixement possibles. Obsessionat per la modernització de Rússia, Lenin va definir el comunisme, per exemple, com a "socialisme més electrificació". Aquesta primacia de la política sobre l'economia només es podia (i, encara avui, només es pot) assegurar, lògicament, mitjançant la constitució d'una burocràcia pública gegantina, sotmesa a un sistema de plans i pressupostos aprovats per una agència estatal centralitzada.

ARA BÉ, CONTRA EL QUE S'ACOSTUMA A DIR, aquell sistema no va ser mai una cadena jeràrquica de comandament, amb direccions, subdireccions generals i unitats de servei perfectament alineades, com si

es tractés d'un exèrcit (ordenat des de l'estat major fins a l'últim soldat ras) o d'una cadena de producció fordista, i plenament disposades a complir les ordres del centre. Primer, cap burocràcia al món, comunista o capitalista, s'apropa gaire a aquesta imatge d'estampeta. Segon, si la Unió Soviètica hagués seguit aquell model idealitzat d'administració jerarquitzada o bé hagués fet figa de seguida (sota la premissa que aquell model és ineficient, cosa que no sabem, perquè no s'ha donat mai a sobre de la Terra) o bé hagués sobreviscut sense cap problema (sota el supòsit, oposat a l'anterior, que aquell sistema és eficient, cosa que no sabem tampoc). Per contra, el comunisme trigà setanta anys a caure i, tot i que les dades econòmiques que tenim són dubtoses, sembla que Rússia va créixer a un ritme igual o superior al d'Europa Occidental fins als anys seixanta.

LA BUROCRÀCIA SOVIÈTICA NO FOU MAI una organització monolítica sinó una extensa xarxa d'empreses, ministeris i agències públiques que un soviètológ famós va batejar amb l'expressió "pluralisme centralitzat". Tot i que aquesta multiplicitat d'unitats burocràtiques (a mitjans dels anys vuitanta, per exemple, hi havia unes 46.000 empreses industrials a la Unió Soviètica) i, per tant, d'interessos molt diferents, devia ser inevitable atesa la grandària de l'economia, havia estat cultivada pel mateix règim polític. L'elit soviètica la fomentà per contraposar diferents sectors entre si i, d'aquesta manera, evitar dependre d'una sola font d'informació o de suport econòmic i polític, i, potser també, per encoratjar una certa competència capaç de generar noves idees i més eficiència.

COM EN UNA ECONOMIA DE MERCAT ESTÀNDARD, les empreses soviètiques també intercanviaven productes i serveis (és a dir, venien i compraven, tot i que sense pagar diners directament sinó a través d'assentaments comptables fets per l'autoritat bancària competent). Però, a diferència de l'economia de mercat, cap dels béns i recursos que utilitzaven i bescanviaven eren seus de manera permanent. Aquells recursos venien determinats per les decisions polítiques que feia l'agència planificadora corresponent a l'hora d'identificar els objectius per a cada període (normalment un quinquenni). I això produïa, lògicament, un efecte clau (i nefast) sobre el sistema: totes i cadascuna d'aquelles empreses tenien un incentiu fortíssim a influir en la determinació final dels objectius i en la distribució de recursos, perquè això els donava més possibilitats, més prestigi, més llocs de treball i, en definitiva, més poder.

COM QUE GAIREBÉ CAP EMPRESA hauria pogut, per si sola, influir en l'agència de planificació, totes les empreses i agències burocràtiques tendiren a establir coalicions prou àmplies per forçar el ministre o buròcrata de torn a estructurar els plans al servei dels seus. I, a mesura que aquests *lobbies* es van multiplicar, l'interès per fer uns plans econòmics ajustats a demandes ciutadanes una mica sofisticades decaigué progressivament. L'important no era tampoc ser eficient sinó incrementar la part pròpia del pastís dels plans estatals. Això explica per què la Unió Soviètica només excel·lí en aquells productes en què el règim es jugava la vida o el prestigi d'una manera evident (la gestió del Gulag o el llançament a l'espai d'un gos i d'un astronauta abans que els americans) i per què fracassà en la fabricació dels béns de consum trivials (un parell de texans o un gelat de dos gustos). A més a més, la creació d'aquestes solidaritats horitzontals tingué, de retop, un altre efecte pervers: creà uns llaços clientelars (entre els coalitzats) que substituïren el principi de la qualificació professional i de la competència per la pura lleialtat política com a criteri per distribuir càrrecs i recompenses. I, tot plegat i en poques dècades, aquesta politització de l'economia va conduir a la formació d'una societat tancada i a la seva inevitable decadència.

FÓRA MASSA CÒMODE, PERÒ, PENSAR que aquelles distorsions, que es produïren d'una forma desproporcionada a la Unió Soviètica, només existeixen sota el comunisme. Els mateixos principis (un pressupost públic capturat per una colla d'*insiders*) operen en parts importants de la societat contemporània: per exemple, en la immensa majoria del sistema universitari europeu o en aquelles xarxes polítiques tan mediterrànies en què la roba bruta sempre es renta a casa. I, per descomptat, tots sabem que la temptació d'influir en el poder polític (govern i Parlament) no s'ha limitat mai a les empreses soviètiques sinó que forma part essencial de la natura humana. Ara fa molts anys el premi Nobel d'economia Milton Friedman va visitar la central de la General Motors. Davant de centenars dels seus directius va parlar sobre l'economia de mercat per acabar d'una manera eloqüent amb la següent frase: "L'economia de mercat té dos enemics: el partit comunista... i vostès!". D'això jo en dic fer una bona predicció.